

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document

ВЕЛИКА ПАЛАТА

СПРАВА «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

(Заява № 37452/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

7 липня 2011 року

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Stummer проти Австрії»,

Європейський суд з прав людини, засідаючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Жан-Поль Коста (Jean-Paul Costa), *Голова*,
Ніколас Братца (Nicolas Bratza),
Пер Лоренцен (Peer Lorenzen),
Франсуаза Тюлькенс (Françoise Tulkens),
Жозеп Касадеваль (Josep Casadevall),
Корнеліу Бірсан (Corneliu Bîrsan),
Анатолій Ковлер (Anatoly Kovler),
Елізабет Штайнер (Elisabeth Steiner),
Альвіна Гюлумян (Alvina Gyulumyan),
Дін Шпільман (Dean Spielmann),
Сверре Ерік Йебенс (Sverre Erik Jebens),
Драголюб Поповіч (Dragoljub Popović),
Джорджіо Малінверні (Giorgio Malinverni),
Георг Ніколау (George Nicolaou),
Енн Пауер (Ann Power),
Кристина Пардалос (Kristina Pardalos),
Вінсент Е. де Гаetano (Vincent A. de Gaetano), *судді*,

та Венсан Берже (Vincent Berger), *Юрисконсульт*,

Після наради за зачиненими дверима 3 листопада 2010 року та 25 травня 2011 року,

Постановляє таке рішення, прийняте в останню зазначену дату:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 37452/02) проти Республіки Австрії, яку 14 жовтня 2002 року подав до Суду згідно статті 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод («Конвенція») громадянин Австрії, пан Ернст Вальтер Штуммер (Ernst Walter Stummer) («заявник»).

2. Заявника, якому було надано правову допомогу, представляв пан А. Баммер (A. Bammer), адвокат, що практикує у Відні. Уряд Австрії («уряд») представляв його уповноважений, посол Г. Тіхи (H. Tichy), начальник відділу міжнародного права Федерального міністерства європейських та міжнародних справ.

3. Заявник скаржився на те, що його було дискриміновано, оскільки на нього як на працюючого ув'язненого не поширювалась система пенсій за віком; у результаті він був позбавлений такої пенсії. Він посилався на статтю 4, а також по суті на статтю 14, взятую у поєднанні зі статтею 4 або зі статтею 1 Протоколу № 1.

4. Заяву було передано до Першої Секції Суду (правило 52 § 1 Регламенту Суду). 11 жовтня 2007 року Палата, до складу якої увійшли наступні судді: Хрістос Розакіс (Christos Rozakis), Анатолій Ковлер, Елізабет Штайнер, Ханлар Гаджієв (Khanlar Hajiyev), Дін Шпільман, Сверре Ерік Йебенс та Джорджіо Малінверні, а також Сорен Нільсен (Søren Nielsen), Секретар Секції, визнала її прийнятною. 18 березня 2010 року Палата цієї Секції, до складу якої увійшли наступні судді: Хрістос Розакіс, Анатолій Ковлер, Елізабет Штайнер, Дін Шпільман, Сверре Ерік Йебенс, Джорджіо Малінверні та Георг Ніколау, а також Сорен Нільсен, Секретар Секції, поступилася юрисдикцію на користь Великої

палати, про що жодна зі сторін не висловила заперечень (стаття 30 Конвенції та правило 72).

5. Склад Великої палати був визначений відповідно до положень статті 26 §§ 4 та 5 Конвенції та правила 24 Регламенту Суду.

6. Заявник та уряд подали додаткові письмові зауваження по суті (правило 59 § 1).

7. 3 листопада 2010 року в Палаці прав людини в Страсбурзі було проведене відкрите слухання (правило 59 § 3).

У Суді були присутні:

(a) *від уряду*

Пані Б. Омс (B. OHMS),

Пані І. Кьок (I. KÖCK),

Пан Е. Д'АРОН (E. D'ARON),

Пані А. ЯНКОВІЧ (A. JANKOVIC),

Заступник уповноваженого,

Адвокат,

Консультанти;

(b) *від заявника*

Пан А. БАММЕР (A. BAMMER),

Адвокат.

Суд заслухав виступи пані Омс та пана Баммера, а також відповіді пані Омс, пані Кьок та пана Баммера на питання, поставлені суддями.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

8. Заявник народився в 1938 році і проживає в м. Відень. Двадцять вісім років свого життя він провів в ув'язненні. Під час відбування покарання він працював протягом тривалих періодів часу на кухні або в пекарні в'язниці. Згідно Закону про загальне соціальне забезпечення, на нього як на працюючого ув'язненого не розповсюджувалася система пенсій за віком. Водночас, з 1 січня 1994 року на нього розповсюджувалася система страхування на випадок безробіття щодо періодів, які він відпрацював у в'язниці.

9. 8 лютого 1999 року заявник подав до Управління пенсійного страхування робітників (*Pensionsversicherungsanstalt der Arbeiter* - «Пенсійне управління») клопотання про отримання дострокової пенсії.

10. У рішенні від 8 березня 1999 року Пенсійне управління відхилило клопотання на тій підставі, що заявник не накопичив 240 страхових місяців, які становили необхідний мінімум для дострокового отримання пенсії. До рішення було додано список страхових періодів заявника, які тривали з жовтня 1953 року по лютий 1999 року. Згідно цього списку, заявник накопичив лише 117 страхових місяців. У списку були зазначені тривалі періоди, протягом яких страхові внески не робились, зокрема, з травня 1963 року по травень 1964 року, з липня 1965 року по вересень 1968 року, з червня 1969 року по січень 1974 року, з квітня 1974 року по березень 1984 року, з червня 1984 року по травень 1986 року та з лютого 1987 року по квітень 1994 року. У період з травня 1994 року по лютий 1999 року ті місяці, протягом яких заявник отримував допомогу по безробіттю або надзвичайну допомогу за Законом про страхування на випадок безробіття, були розглянуті в якості періодів вимушеної невиклати страхових внесків.

11. Згодом заявник подав позов проти Пенсійного управління до суду Відня по трудовим та соціальним спорам (*Arbeits- und Sozialgericht*). Він стверджував, що пропрацював протягом двадцяти восьми років у в'язниці, і що та кількість місяців, яку він відпрацював протягом цього часу, повинна вважатися страховими місяцями для цілей призначення йому пенсії.

12. 4 квітня 2001 року суд по трудовим та соціальним спорам відхилив позов заявника. Він підтвердив, що заявник не накопичив необхідної мінімальної кількості страхових місяців. Посилаючись на статтю 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення, суд зазначив, що ув'язнені особи, які залучаються до обов'язкової праці під час відбування покарання, не покриваються обов'язковим соціальним страхуванням. Згідно зі сталою практикою Верховного суду (рішення 10 OBS 66/90 від 27 лютого 1990 року та рішення 10 OBS 52/99s від 16 березня 1999 року), їхня праця, що має природу правового обов'язку, відрізнялася від праці, виконуваної працівниками на основі трудового договору. Відмінність у поводженні за законодавством про соціальне забезпечення не містила будь-яких ознак дискримінації.

13. Заявник, який вже мав адвоката, оскаржив це рішення. Зокрема, він стверджував, що формулювання статті 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення не встановлювало різниці між працею як правового обов'язку та працею на основі трудового контракту. Крім того, він стверджував, що різниця не була об'єктивно виправдана. З 1993 року працюючі ув'язнені покривались системою страхування на випадок безробіття. На думку заявника, жодних причин для того, щоб вони не покривались і системою пенсій за віком, не було.

14. 24 жовтня 2001 року апеляційний суд Відня (*Oberlandesgericht*) відхилив апеляційну скаргу заявника. Він постановив, що суд по трудовим та соціальним спорам правильно застосував закон. Згідно з усталеною практикою Верховного суду, ув'язнені, що виконують обов'язкову працю, не повинні розглядатися в якості робітників у розумінні статті 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення, а відтак вони не покриваються системою обов'язкового соціального страхування. Той факт, що з моменту внесення змін в 1993 році до Закону про виконання покарань ув'язнені покривались системою страхування на випадок безробіття, не був вирішальним для питання про покриття їх системою пенсій за віком. По суті, заявник порушував питання правової та соціальної політики. Проте вирішувати, чи міняти правові норми, які стосуються соціального страхування ув'язнених, було прерогативою законодавця, а не суду. У цьому зв'язку апеляційний суд зазначив, що не поділяє сумнівів заявника щодо можливої неконституційності нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком.

15. 12 лютого 2002 року Верховний суд (*Oberster Gerichtshof*) відхилив касаційну скаргу заявника. Він отримав рішення 6 травня 2002 року.

16. 29 січня 2004 року заявник відбув останній термін свого тюремного ув'язнення. Після цього він отримував допомогу по безробіттю до 29 жовтня 2004 року, а згодом - надзвичайну допомогу (*Notstandshilfe*). За даними адвоката, наданими під час слухання справи, заявник у даний час отримує близько 720 євро на місяць (з них 15,77 євро на день та 167 євро на місяць в якості надзвичайної допомоги, а також 87 євро в якості субсидії за орендну плату).

II. ВІДПОВІДНІ НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРАКТИКА

A. Закон про загальне соціальне забезпечення

17. Основні засади австрійської системи соціального забезпечення містяться в двох законах: у Законі про загальне соціальне забезпечення (*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz*) та в Законі про страхування на випадок безробіття (*Arbeitslosenversicherungsgesetz*). Австрійське законодавство соціального страхування базується на принципі сплати внесків.

1. Загальні правила

18. Закон про загальне соціальне забезпечення регулює питання медичного страхування та страхування від нещасного випадку, а також пенсій за віком.

19. Стаття 4 Закону про загальне соціальне забезпечення регулює питання обов'язкового покриття системою соціального страхування. Згідно статті 4(1)(1), працівники покриваються системою медичного страхування та страхування від нещасних випадків, а також системою пенсій за віком. Стаття 4(2) визначає працівника як будь-яку особу, яка працює за винагороду у відносинах особистої та економічної залежності. Ще однією умовою обов'язкового покриття є перевищення зарплатою граничного порогу доходів (*Geringfügigkeits-grenze*). На сьогодні ця сума встановлена в розмірі 366,33 євро на місяць (стаття 5(2)).

20. Обов'язкові внески щодо працівника, на якого поширюється система соціального страхування, сплачуються частково роботодавцем та частково працівником.

21. Стаття 17(1) передбачає, що особи, на яких більше не поширюється обов'язкове соціальне страхування, можуть продовжувати сплачувати добровільні внески (*freiwillige Weiterversicherung*), якщо вони накопичили принаймні дванадцять страхових місяців із попередніх двадцяти чотирьох місяців, на які система поширювалась, або принаймні три страхових місяці протягом кожного з останніх п'яти років. Внески можуть бути зменшені до певних меж, якщо економічне становище особи виправдовує таке зменшення.

22. Право на пенсію за віком виникає тоді, коли особа, яка досягла пенсійного віку, накопичила достатню кількість страхових місяців, а саме - не менш ніж 180 місяців або, у разі дострокової пенсії, 240 місяців. При розрахунку кількості страхових місяців певні періоди, протягом яких особа не займалась прибутковою діяльністю, а тому внески не робились, тим не менш враховуються в якості періодів змушеної невиплати страхових внесків (*Ersatzzeiten*), наприклад, періоди догляду за дитиною, проходження військової служби або безробіття.

23. Сума пенсії за віком залежить, в основному, від кількості страхових місяців та рівня внесків. Якщо пенсія, розрахована таким чином, не досягає певного мінімального рівня, який на сьогодні складає 783,99 євро на місяць на одну особу або 1175,45 євро на двох осіб, до неї додається грошова надбавка (*Ausgleichszulage*) для того, щоб вона досягла мінімального рівня.

2. Статус ув'язнених

24. Під час відбування покарання, строк якого перевищує один місяць, права на медичне страхування, страхування від нещасних випадків та пенсійне страхування призупиняються (стаття 78 Закону про загальне соціальне забезпечення). Засоби для існування ув'язнених повинні забезпечуватись тюремними органами. Так само, згідно

Закону про виконання покарань, надання їм медичної допомоги та допомоги в разі нещасного випадку повинне забезпечуватись державою (див. нижче, пункти 41 та 44).

25. За загальним правилом, на працюючих ув'язнених не поширюється загальна система соціального страхування. Згідно практики Верховного суду, працюючі ув'язнені не вважаються найманими працівниками в розумінні статті 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення.

26. У своєму рішенні від 27 лютого 1990 року (10 Obs 66/90) Верховний суд розглянув апеляцію колишнього ув'язненого проти рішення про відмову в наданні йому пенсії по інвалідності на тій підставі, що він не накопичив необхідної кількості страхових місяців. Верховний суд зазначив наступне:

«Згідно одноставного юридичного висновку компетентного Федерального міністерства (*Збірник публікацій з питань соціального страхування*, SVSlg 19.570), адміністративного суду (2.2.1972, 782/71 та 62/72, VwSlgNF 8162 = SVSlg 21.171) та апеляційного суду Відня (SVSlg 8.868, 21.172, 26.918, 30.930 та 32.418), на цю працю, яка виконується на підставі юридичного, а не добровільно прийнятого на себе обов'язку працювати, не поширюється система обов'язкового страхування. Юристи-науковці також погоджуються з тлумаченням, що і право соціального забезпечення, і трудове право вимагають, щоб трудові договори укладались на добровільній основі. Праця, яка виконується примусово згідно публічного права, не має в основі ніякого трудового договору. Відповідно, на працю, що виконується в умовах відбування покарання, не може поширюватись ст. 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення (див. Krejci-Marhold in Tomandl, SV-System 3. ErgLfg 46; MGA ASVG 49. ErgLfg 125; Krejci in Rummel, ABGB § 1151 Rz 16). У своєму рішенні від 26 листопада 1971 року (B 128/71, VfSlg 6582 = SVSlg 21.170) Конституційний суд постановив, що рішення законодавця про те, що на працю, яка виконується в умовах відбування покарання, не поширюється система соціального страхування - тому що відсутнє необхідне добровільне прийняття конкретного обов'язку працювати, яке вимагається для того, щоб укласти трудовий договір, який тягне за собою сплату страхових внесків, - не порушувало принципу однакового поводження.

...

Медична допомога, що надається ув'язненим згідно ст. 66 і далі Закону про виконання покарань, а також допомога згідно ст. 76 і далі цього Закону, що надається у разі нещасного випадку або хвороби у розумінні ст. 76(2-4) цього Закону, складають для цієї категорії осіб правовий режим медичного страхування та страхування від нещасних випадків, адаптований до умов тюремного ув'язнення.

Той факт, що на ув'язнених в рамках виконання ними обов'язку працювати - який відрізняється від того, що існує, наприклад, в рамках відносин «роботодавець - найманий працівник», - не поширюється обов'язкове страхування за встановленою законом пенсійною системою, виправдовується зазначеними вище суттєвими відмінностями у відносинах, а відтак, як зазначено Конституційним судом у своєму рішенні, він не порушує принципу однакового поводження.

Згідно Закону про загальне соціальне забезпечення, періоди часу, проведені у досудовому затриманні або у відбуванні покарання, розглядаються як такі, що покриваються обов'язковим страхуванням, лише тоді, коли заходи, пов'язані з позбавленням волі, застосовувались або по політичним мотивам, за виключенням націонал-соціалістичної діяльності, або по релігійним мотивам, або по мотивам походження (ст. 500 та ст. 502(1)), або якщо австрійський суд (згідно Закону про компенсацію у кримінальних справах) прийняв рішення стосовно періодів тримання під вартою, задовольнивши позов про відшкодування шкоди за таке тримання під вартою або ув'язнення (ст. 506а). Такі періоди часу, які вважаються дійсними періодами, включеними в обов'язкове страхування, повинні розглядатися в першому згаданому випадку як такі, що не вимагають сплати внесків (ст. 502(1), третє речення); в другому згаданому випадку федеральна земля повинна сплачувати відповідні внески до відповідної страхової установи (ст. 506а, друге речення). Обидва випадки мають на меті компенсувати недоліки законодавства про соціальне страхування, що виникли на соціально прийнятних підставах, а не на підставі позбавлення волі за вчинення кримінально-карного діяння. Розповсюдження цих виняткових положень на період часу, проведений в ув'язненні за вчинення кримінально-карного діяння, суперечило б принципу однакового поводження. З аналогічних підстав, визнання таких періодів часу періодами вимушеної невиплати страхових внесків також суперечить принципу однакового поводження... Таким чином, ув'язнені, на яких вищезазначені виключення за ст. 502(1) та ст. 506а не поширюються, не можуть накопичувати в рамках виконання свого обов'язку працювати ані періоди

РІШЕННЯ У СПРАВІ «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

сплати внесків по обов'язковому страхуванню, ані періоди вимушеної не виплати страхових внесків. Проте відбування покарання не перешкоджає їм продовжувати сплачувати внески для отримання пенсії за віком згідно ст. 17 та накопичувати періоди сплати внесків шляхом здійснення добровільних внесків, на підставі чого продовження страхування за вимогою особи, яка здійснює внески, та наскільки це вбачається виправданим з точки зору її економічного становища, згідно ст. 76a(4), дозволяється на більш низькому рівні внесків, ніж той, що передбачений в п.п. (1-3) цього положення. Згідно ст. 75(3) Закону про виконання покарань, ув'язнених необхідно інформувати, зокрема, про можливості та переваги добровільного продовженого страхування, і вони також мають право використовувати кошти для здійснення внесків до системи соціального страхування, до яких вони інакше не мають доступу під час відбування покарання. У силу великої гнучкості продовженого страхування (див. ст. 17(7-8)) - особливо щодо початку, кінця та визначення місяців сплати внесків, - ув'язнений може накопичувати додаткові місяці сплати внесків з метою досягнення кваліфікуючого періоду та/або отримання більш високої надбавки до пенсії. У цьому зв'язку не слід ігнорувати той факт, що якщо виходити з того, що на ув'язненого поширюється страхування по інвалідності та страхування для отримання пенсії за віком щодо праці, яку він виконує під час відбування покарання, то тоді треба сплачувати внески за відповідні періоди. На відміну від режиму, передбаченого ст. 506a, відповідно до якої федеральна земля повинна сплачувати до відповідної установи страхування внески, які відповідають певним періодам сплати внесків (в якості частини системи компенсації в кримінальних справах), внесок держави в такій ситуації не був би розумним. ... У таких випадках не було б розумним очікувати, щоб спільнота застрахованих осіб визнала, що періоди, протягом яких не сплачувалось жодних внесків, повинні давати право на пенсію; ув'язнені повинні були б сплачувати такі внески, а ситуація не сильно відрізнялася б від добровільного страхування. Відповідно, якщо законодавець вирішив, що праця, яка виконується при виконанні ув'язненим свого обов'язку працювати, принципово не включається ані до періодів сплати внесків по обов'язковому страхуванню, ані до періодів вимушеної не виплати страхових внесків, і у цьому зв'язку передбачив лише вищезазначені винятки, то таке рішення ґрунтоване на об'єктивних чинниках.

Таким чином, Верховний суд не має жодних сумнівів щодо конституційності законодавчих положень, які застосовуються в даній справі».

27. У рішенні від 16 березня 1999 року (10 ObS 52/99s) Верховний суд підтвердив своє попереднє рішення.

28. Для цілей розрахунку права на пенсію за віком, періоди часу, проведені у в'язниці, враховуються лише за певних обставин, визначених у Законі про загальне соціальне забезпечення. Наприклад, періоди часу, проведені у в'язниці, за які була присуджена компенсація за Законом про компенсацію в кримінальних справах (*Strafrechtliches Entschädigungsgesetz*), вважаються періодами вимушеної не виплати страхових внесків.

В. Закон про страхування на випадок безробіття та відповідна практика

29. На найманих працівників також поширюється система страхування на випадок безробіття. Обов'язкові внески сплачуються частково роботодавцем та частково працівником.

30. З моменту прийняття в 1993 році змін до Закону про страхування на випадок безробіття на ув'язнених, які виконують працю відповідно до статті 44(1) Закону про виконання покарань, поширюється система страхування на випадок безробіття згідно статті 66A Закону про страхування на випадок безробіття. Частина внеску працівника виплачується із заробітку ув'язненого, якщо такий заробіток перевищує граничний поріг доходів, у той час як частина внеску роботодавця оплачується державою через Міністерство юстиції. Зміни набрали чинності 1 січня 1994 року.

31. Що стосується змін до закону, який був частиною більш широкої реформи системи виконання покарань, Парламентський судовий комітет (*Justizausschuß*) визнав покриття працюючих ув'язнених системою страхування на випадок безробіття першим кроком на шляху до їхньої повної інтеграції в систему соціального страхування. Судовий комітет

підкреслив, що приєднання працюючих ув'язнених до системи страхування на випадок безробіття є важливим кроком у напрямку збільшення їхніх шансів на реінтеграцію в суспільство та зменшення перспектив рецидиву (див. 1253 Додаток до протоколу Національної Ради (*Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates*), XVIII.GP).

32. Права за Законом про страхування на випадок безробіття включають в себе можливість проходження професійних курсів, сприяння у працевлаштуванні, а також виплати допомоги по безробіттю (яка певною мірою пов'язана з останньою заробітною платою) протягом певного періоду часу. Після закінчення строку дії допомоги по безробіттю застрахована особа має право на виплату надзвичайної допомоги, призначеної для забезпечення прожиткового мінімуму. Надзвичайна допомога виплачується і після того, як особа досягла пенсійного віку, якщо вона не має права на пенсію.

33. На слуханнях уряд надав наступну інформацію про частку працюючих ув'язнених та ув'язнених, які отримували допомогу по безробіттю після їхнього звільнення:

- у 2009 році в ув'язненні перебувало 12460 чоловік, з них 8903 (близько 71%) працювали, а відтак на них поширювалось страхування на випадок безробіття. Тільки 2490 з цих працюючих ув'язнених фактично сплачували внески, оскільки на місяць вони заробляли більше необхідного мінімального рівня; інші ж не повинні були робити внески;
- у період з 1 січня по 30 червня 2010 року в ув'язненні перебувало 9477 чоловік, з них 6791 (приблизно 71%) працювали, а відтак на них поширювалось страхування на випадок безробіття. Тільки 1879 з цих працюючих ув'язнених фактично сплачували внески, оскільки на місяць вони заробляли більше необхідного мінімального рівня; інші ж не повинні були робити внески;
- у період з 1 січня 2009 року по 30 червня 2010 року 2086 осіб мали право отримувати допомогу по безробіттю у зв'язку з тим, що під час відбування покарання вони були включені в програму страхування на випадок безробіття; після свого звільнення 1898 з них звернулися за допомогою по безробіттю, отримуючи таку допомогу в середньому розмірі 21,09 євро в день (при цьому загальний середній розмір складає 26,90 євро в день).

С. Соціальна допомога

34. Соціальне забезпечення доповнюється соціальною допомогою в залежності від доходу особи. Остання призначена для забезпечення осіб, які не мають необхідних коштів (особистих коштів, пенсії за віком або соціальних виплат по безробіттю), мінімальним доходом з метою задоволення їхніх основних потреб.

35. З 1 вересня 2010 року набула чинності нова система, а саме система мінімальної допомоги в залежності від доходу особи (*bedarfsorientierte Mindestsicherung*), яка замінила соціальну допомогу. Вона гарантує мінімальний дохід кожному, хто бажає та може працювати, або хто досяг шістдесяти п'яти років і не має інших засобів для існування. Її розмір співпадає з мінімальною пенсією.

Д. Закон про виконання покарань та відповідна практика

36. Згідно статті 44(1) Закону про виконання покарань (*Strafvollzugsgesetz*), будь-який ув'язнений, який здатен працювати, зобов'язаний виконувати призначену йому роботу.

37. Стаття 45(1) зобов'язує тюремну адміністрацію забезпечувати кожного ув'язненого корисною працею. Пункт 2 визначає різні типи праці, які можуть бути призначені ув'язненим для виконання. Зокрема, вони включають в себе завдання, які виконуються в

межах в'язниці, працю на органи влади, благодійну працю та працю на приватних роботодавців.

38. Згідно статті 46(3), тюремна адміністрація може укладати угоди з приватними підприємствами щодо праці ув'язнених.

39. Згідно статті 51, доходи від праці ув'язнених отримує федеральна земля (*Der Bund*).

40. Ув'язнені, які виконують працю задовільно, мають право на отримання оплати. Розмір оплати - за годину та в залежності від типу праці - зафіксований в статті 52(1). На сьогоднішній день ставки наступні:

- для легкої некваліфікованої праці	5,00 євро
- для важкої некваліфікованої праці	5,63 євро
- для ручної праці	6,26 євро
- для кваліфікованої праці	6,88 євро
- для праці, яку виконує кваліфікований робітник	7,50 євро

41. Тюремна адміністрація повинна забезпечувати ув'язнених засобами для існування (стаття 31).

42. Згідно статті 32, всі ув'язнені повинні брати участь у витратах, пов'язаних з виконанням ними покарання, якщо вони не підпадають під певні винятки. Якщо ув'язнений працює, його внесок сягає до 75% від його заробітку. Ця сума автоматично вираховується із його заробітку.

43. Крім того, із заробітку ув'язненого вираховується частина внеску працівника у систему страхування на випадок безробіття. Решта заробітку ув'язненого використовується наступним чином: половина віддається ув'язненому в якості «кишенькових грошей», а друга половина зберігається як заощадження, які ув'язнений отримує після звільнення (стаття 54).

44. Згідно статей 66 і далі та 76 і далі Закону про виконання покарань, медична допомога та допомога у разі нещасного випадку надаються тюремною адміністрацією. По суті, право на медичну допомогу та допомогу у разі нещасного випадку аналогічне праву, передбаченому Законом про загальне соціальне забезпечення.

45. Згідно статті 107(1)(7) Закону про виконання вироків, відмова ув'язнених від виконання призначеної їм праці становить правопорушення. Санкції, передбачені у статті 109, варіюються від винесення догани або зменшення чи скасування певних прав (наприклад, права користуватись «кишеньковими грошима», дивитися телевізор, відправляти та отримувати кореспонденцію та право на телефонні дзвінки) до грошового штрафу або поміщення у карцер.

46. Згідно інформації, наданої урядом, на даний час більше 70% ув'язнених в Австрії працюють. У зв'язку з вимогами тюремного повсякденного життя, середній робочий день становить від шести до шести з половиною годин. Проте час, витрачений ув'язненим на лікування або отримання соціальної терапії, вважається і оплачується як робочий час; максимальна тривалість такого часу може становити до п'яти годин на тиждень.

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ МАТЕРІАЛИ

A. Документи Організації Об'єднаних Націй

1. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю (№ 29) Міжнародної організації праці

47. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю (№ 29) була прийнята 28 червня 1930 року на Генеральній конференції Міжнародної організації праці (МОП); вона набула

РІШЕННЯ У СПРАВІ «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

чинності 1 травня 1932 року. Відповідні положення статті 2, що стосуються даного контексту, передбачають наступне:

«1. У розумінні цієї Конвенції термін примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, яку вимагають від будь-якої особи під загрозою будь-якого покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг.

2. Проте термін примусова чи обов'язкова праця в розумінні цієї Конвенції не включає в себе:

...

с) будь-яку роботу чи службу, яку вимагають від будь-якої особи внаслідок вироку, винесеного рішенням судового органу, за умови, що ця робота чи служба виконуватиметься під наглядом і контролем органів влади і що зазначена особа не буде віддана або передана в розпорядження приватних осіб, компаній чи товариств».

На своїй 96-й сесії в 2007 році Міжнародна конференція праці (щорічна зустріч держав-членів МОП) провела загальне дослідження Конвенції про примусову чи обов'язкову працю (№ 29), ґрунтоване на звіті Комітету експертів по застосуванню конвенцій та рекомендацій («Комітет»).

Зокрема, у звіті розглядалися питання праці ув'язнених на приватні підприємства. Зазначаючи, що праця ув'язнених на приватних роботодавців заборонена статтею 2 (2)(с) Конвенції № 29, Комітет дійшов висновку про те, що можуть існувати умови, за яких, незважаючи на перебування у неволі, ув'язнені можуть вважатись такими, що добровільно та без загрози будь-якого покарання запропонували свою працю приватному роботодавцю. У зв'язку з цим, крім офіційної письмової згоди ув'язненого, у якості найнадійнішого показника добровільності праці були визначені умови, що наближаються до вільних трудових відносин (з точки зору рівня заробітної плати, соціального забезпечення та професійної безпеки і здоров'я). Якщо такі умови виконані, то тюремна праця на приватні підприємства не вважалась такою, що підпадає під визначення примусової праці за статтею 2 (1), а відтак такою, що не входить до сфери застосування Конвенції № 29 (§§ 59-60 та §§ 114-116).

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП)

48. МПГПП був прийнятий 16 грудня 1966 року Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 2200А (XXI); він набув чинності 23 березня 1976 року. Відповідні положення статті 8 передбачають наступне:

«(3) (а) Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;

(b) у тих країнах, де як покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, пов'язане з каторжними роботами, пункт (3) (а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного суду, що призначив таке покарання;

(с) терміном «примусова чи обов'язкова праця» в цьому пункті не охоплюється:

(і) будь-яка не згадана в підпункті (b) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;

...».

В. Документи Ради Європи

1. Європейські пенітенціарні правила

49. Європейські пенітенціарні правила - це рекомендації Комітету міністрів державам-членам Ради Європи щодо мінімальних стандартів, які повинні застосовуватися у в'язницях. Державам рекомендується покладатися в законодавстві та політиці на ці правила та забезпечувати широке розповсюдження Правил серед судових органів, а також співробітників в'язниць та ув'язнених.

(а) Європейські пенітенціарні правила 1987 року

50. Європейські пенітенціарні правила 1987 року (Рекомендація № R (87) 3 – «Правила 1987 року») були прийняті Комітетом Міністрів Ради Європи 12 лютого 1987 року.

51. У Частині I вони містили низку основних принципів, включаючи наступні:

«1. Позбавлення свободи має здійснюватися в таких матеріальних та моральних умовах, які забезпечують повагу до людської гідності та відповідають цим правилами.

...

3. Мета виправного впливу на позбавлених волі осіб повинна полягати в тому, щоб підтримувати їхнє здоров'я та самоповагу та, до тієї міри, до якої дозволяє тривалість ув'язнення, сприяти формуванню в них почуття відповідальності та заохочувати такі погляди та навички, які допоможуть їм реінтегруватися в суспільство з найбільшими шансами ведення законслухняного способу життя та самостійного забезпечення свого існування після звільнення.

...»

52. У частині IV, цілі та режими утримання в місцях позбавлення волі, містились наступні положення:

«64. Ув'язнення як позбавлення волі саме вже по собі є покаранням. Тому умови ув'язнення та тюремні режими не повинні посилювати страждання, що спричинюються таким чином, за винятком випадків, коли це виправдано необхідністю ізоляції або підтримання дисципліни.

65. Необхідно докладати максимальних зусиль для того, щоб режими тюремних установ були розроблені та управлялись так, щоб:

a. забезпечити умови життя, сумісні з людською гідністю та прийнятними стандартами у суспільстві;

b. звести до мінімуму негативні наслідки ув'язнення та різниці між життям в ув'язненні та життям на волі з тим, щоб ув'язнений не втратив почуття самоповаги або особистої відповідальності;

...»

53. Також у Частині IV під назвою «Праця» містились наступні положення:

«71.1. Працю в місцях позбавлення волі слід розглядати як позитивний елемент виправного впливу, професійної підготовки та адміністративного управління.

2. Засуджених можна зобов'язати працювати, якщо за висновком лікаря це дозволяє їхнє фізичне та психічне здоров'я.

3. Ув'язненим надається достатня кількість суспільно-корисної роботи або, наскільки це доцільно, іншої цілеспрямованої діяльності для того, щоб вони були нею активно зайняті протягом нормального робочого дня.

4. По мірі можливості, надана робота має бути такою, щоб підтримувати або підвищувати здатність ув'язненого нормально заробляти собі на життя після звільнення.

...

РІШЕННЯ У СПРАВІ «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

72. Організація та методи праці в місцях позбавлення волі повинні максимально наближатися до тих, що існують для аналогічних робіт в суспільстві, з тим щоб підготувати ув'язнених до нормальних умов вільної праці. ...

...

74.1. Заходи по охороні праці та здоров'я ув'язнених повинні бути такі ж самі, як і ті, що застосовуються до працюючих на волі.

2. Законодавчо закріплюється право на відшкодування шкоди, спричиненої ув'язненим в результаті виробничої травми, в тому числі професійного захворювання, на умовах не менш сприятливих, ніж ті, що законодавчо передбачені для працюючих на волі.

...

76.1. Повинна існувати система справедливої оплати труда ув'язнених».

(b) Європейські пенітенціарні правила 2006 року

54. 1 січня 2006 року Комітет Міністрів Ради Європи прийняв нову редакцію Європейських пенітенціарних правил, Рекомендація Rec(2006)2 («Правила 2006 року»). Він зазначив, що Правила 1987 року «необхідно суттєво переглянути і оновити з метою відображення в них подій, що відбулися в пенітенціарній політиці, практиці виконання покарань та загальному управлінні в'язницями в Європі».

55. Зокрема, Правила 2006 року містять в Частині I наступні основні принципи:

«2. За особами, позбавленими волі, зберігаються всі права, крім тих, що були законно обмежені в силу вироку або рішення про тримання під вартою.

3. Обмеження, що накладаються на осіб, позбавлених волі, повинні бути мінімально необхідними і пропорційними законній меті, відповідно до якої вони накладаються.

...

5. Перебування у в'язниці повинно наближуватись якомога ближче до позитивних аспектів проживання у суспільстві.

6. Будь-яке тримання під вартою має бути організоване таким чином, щоб полегшити реінтеграцію осіб, позбавлених волі, у вільне суспільство».

Коментар до Правил 2006 року (підготовлений Європейським комітетом з проблем злочинності (ЄКПЗ)) зазначив, що правило 2 підкреслювало, що з метою мінімізації обмежень, втрата права на свободу не повинна призводити до припущення, що ув'язнені автоматично втрачають й інші політичні, громадянські, соціальні, економічні та культурні права. Згідно коментаря, Правило 5 підкреслює позитивні аспекти нормалізації, визнаючи, що хоча життя у в'язниці ніколи не може бути таким самим, як і на волі, необхідно вживати активних дій для того, щоб зробити умови перебування у в'язниці якомога наближеними до нормального життя. Далі у коментарі зазначається, що правило 6 «визнає, що як підслідні, так і засуджені зрештою повернуться у суспільство, а тому тюремні умови повинні бути забезпечені з урахуванням цього.

56. У Частині II («Умови позбавлення волі») правило 26 Правил 2006 року регулює різні аспекти тюремної праці. Відповідні положення правила зазначають:

«26.1 Праця у в'язниці повинна розглядатись у якості позитивного елементу тюремного режиму і ніколи не повинна використовуватись в якості покарання.

26.2 Тюремна адміністрація повинна прагнути до того, щоб забезпечити достатній об'єм суспільно-корисної праці.

26.3 Наскільки це можливо, надана праця повинна бути такою, щоб зберігати або підвищувати здатність ув'язнених заробляти собі на життя після звільнення.

...

РІШЕННЯ У СПРАВІ «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

26.7 Організація і методи праці в пенітенціарних установах повинні максимально наближатися до аналогічної праці в суспільстві для того, щоб підготувати ув'язнених до умов нормального трудового життя.

...

26.9 Праця ув'язнених повинна забезпечуватись тюремною адміністрацією - або самостійно, або у співпраці з приватними підрядниками, як в межах, так і поза межами в'язниці.

26.10 В усіх випадках оплата праці ув'язнених повинна бути справедливою.

...

26.13 Заходи по охороні здоров'я та техніці безпеки для ув'язнених повинні належним чином захищати їх і не бути менш послабленими, ніж ті, що застосовуються до працюючих на волі.

26.14 Законодавчо закріплюється право ув'язнених на відшкодування шкоди, спричиненої їм внаслідок виробничої травми, в тому числі професійного захворювання, на умовах не менш сприятливих, ніж ті, що законодавчо передбачені для працюючих на волі.

...

26.17 Наскільки це можливо, на працюючих ув'язнених повинна поширюватись національна система соціального забезпечення».

Коментар до правила 26 підкреслює принцип нормалізації тюремної праці, аби забезпечення охорони здоров'я, безпеки, робочих годин і «навіть участі у національних системах соціального забезпечення» відображало ті умови, що існують для працюючих на волі. На відміну від цього, Правила 1987 року хоча й містять поняття нормалізації тюремної праці, але нічого не говорять про поширення на ув'язнених національних систем соціального забезпечення.

57. Частина VII Правил 2006 року («Засуджені») містить додаткові правила, що стосуються мети режиму для засуджених:

«102.1 У доповнення до правил, які застосовуються до всіх ув'язнених, режим для засуджених повинен бути спроектований таким чином, щоб вони могли жити відповідальним та вільним від злочинів життям.

102.2 Тюремне ув'язнення як позбавлення волі вже саме по собі є покаранням, а відтак режим для засуджених ув'язнених не повинен посилювати страждання, властиві ув'язненню».

58. Вона також регулює питання праці в якості одного з аспектів режиму для засуджених. Відповідні положення правила 105 передбачають наступне:

«105.2 Від засуджених, які не досягли пенсійного віку, може вимагатись виконання праці, якщо їхнє фізичне та психічне здоров'я це дозволяє за висновком лікаря.

105.3 Якщо засуджених зобов'язують працювати, то умови їхньої праці повинні відповідати стандартам та контролю, що застосовуються в суспільстві в цілому».

2. *Європейська соціальна хартія*

59. Європейська соціальна хартія - міжнародний договір Ради Європи, який був прийнятий в 1961 році та переглянутий в 1996 році, - також має деяке відношення до даної справи. Стаття 1, що регулює питання права на працю, передбачає таке:

«З метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються:

(1). визнати однією зі своїх найголовніших цілей і одним зі своїх найголовніших обов'язків досягнення та підтримання якомога високого і стабільного рівня зайнятості, маючи на меті досягнення повної зайнятості;

(2). ефективно захищати право працівника заробляти собі на життя професією, яку він вільно обирає;

...»

Європейський комітет з соціальних прав - орган, відповідальний за контроль за дотриманням державами-учасниками Європейської соціальної хартії, витлумачив статтю 1 § 2 таким чином, що вона означає, що тюремна праця повинна бути чітко регламентованою в питаннях оплати праці, робочого часу та соціального забезпечення, особливо якщо ув'язнені працюють на приватні фірми. Ув'язнені можуть найматися приватними підприємствами лише за їхньої згоди та в умовах, максимально наближених до тих, що зазвичай існують в приватних трудових відносинах (див. *Збірник прецедентного права Європейського комітету з соціальних прав*, 1 вересня 2008 р., стор. 23).

С. Порівняльне європейське право

60. З даних, наявних у Суду, в тому числі порівняльно-правового дослідження національного законодавства сорока з сорока семи держав-членів Ради Європи, вбачається наступне:

- у двадцяти п'яти державах-членах від ув'язнених, принаймні в деяких випадках, вимагається працювати, а саме: в Азербайджані, Чехії, Естонії, Фінляндії, Грузії, Німеччині, Угорщині, Ірландії, Італії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Мальті, Нідерландах, Норвегії, Польщі, Чорногорії, Росії, Словаччині, Іспанії, Швеції, Швейцарії, Туреччині, Україні, Сполученому Королівстві;

- двадцять дві держави-члени надають ув'язненим право на пенсію за віком, а саме: Албанія, Андорра, Азербайджан, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Фінляндія, Франція, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Норвегія, Португалія, Росія, Словаччина, Словенія, Швейцарія, «Колишня Югославська Республіка Македонія», Туреччина, Україна та Сполучене Королівство. У деяких з цих держав на ув'язнених автоматично не поширюється система обов'язкового страхування (шляхом сплати обов'язкових внесків або податкових вирахувань), і вони мають лише можливість робити добровільні внески;

- у дванадцяти державах-членах на ув'язнених не поширюється система пенсій за віком, а саме: в Бельгії, Боснії і Герцеговині, Болгарії, Естонії, Грузії, Греції, Угорщині, Мальті, Чорногорії, Нідерландах, Румунії та Сербії;

- у третій групі держав-членів покриття системою соціального забезпечення (включаючи пенсію за віком) залежить від типу виконуваної праці, головним чином, від того, чи це праця на зовнішніх роботодавців та чи оплачується вона. Це стосується Німеччини, Люксембурга, Польщі, Іспанії та Швеції. У Данії право на пенсію за віком не залежить від типу праці та здійснення внесків. Всі особи пенсійного віку мають право на отримання мінімальної пенсії;

- тридцять сім держав-членів, тобто абсолютна більшість, передбачають для ув'язнених або, принаймні, для деяких категорій ув'язнених, певне соціальне забезпечення - або шляхом поширення на них загальної системи соціального забезпечення чи її частини, або шляхом надання їм конкретного типу страхування чи іншого виду допомоги.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ, ВЗЯТОЇ У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 1 ПРОТОКОЛУ № 1

61. Заявник скаржився, що нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком було дискримінацією. По суті він посилався на статтю 14, взяту у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1.

62. Стаття 14 передбачає:

«Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

63. Стаття 1 Протоколу № 1 передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

A. Аргументи сторін

1. Заявник

64. Заявник посилався на принцип, згідно з яким позбавлення волі вже саме по собі є покаранням, і що заходи, які застосовуються щодо ув'язнених, не повинні посилювати страждання, притаманні тюремному ув'язненню. Він стверджував, що нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком суперечить цьому принципу, оскільки воно створювало наслідки, які залишаються протягом тривалого часу після відбування тюремного покарання.

65. Крім того, він стверджував, що в питанні необхідності забезпечення їх пенсією за віком шляхом соціального страхування працюючі ув'язнені перебували в такій же ситуації, що й інші робітники. Тлумачення національними судами статті 4(2) Закону про загальне соціальне забезпечення, а саме те, що необхідно відрізнити добровільну працю на основі постійної трудової угоди від праці ув'язнених, що виконується ними у якості правового обов'язку, не було переконливою причиною для нерозповсюдження на них системи пенсій за віком.

66. На думку заявника, ці дві ситуації принципово не відрізнялись. У дійсності, переважна більшість людей на волі зобов'язані працювати - якщо не згідно закону, то у зв'язку з необхідністю заробляти кошти для існування. Праця, що виконується в межах або поза межами в'язниці, завжди мала різні цілі, які виходили за рамки фінансового аспекту оплати праці. Типи праці, яку виконують ув'язнені, не відрізняються принципово від типів праці, яку виконують інші особи. У цілому, нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком не ґрунтувалось на будь-якій фактичній відмінності, а відтак вимагало виправдання.

67. На думку заявника, такого виправдання не було. По-перше, нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком не служило ніякій законній меті. Щодо посилення уряду на напружене фінансове становище системи соціального забезпечення, то бюджетні міркування самі по собі недостатні для того, щоб виключити вразливу групу із соціального захисту.

68. По-друге, за твердженням заявника, уряд не надав об'єктивного та розумного обґрунтування відмінності у поводженні. Зокрема, він оскаржував аргумент уряду про те, що працюючі ув'язнені не могли робити значних внесків, а тому включення періодів роботи у в'язниці в страховий стаж надав би ув'язненим невинуваті привілеї порівняно зі звичайними найманими робітниками, які повинні були у повному розмірі сплачувати внески на соціальне страхування. Так, згідно статті 51 Закону про виконання покарань, держава отримувала доходи від праці ув'язнених, тому від неї було б розумним очікувати, щоб вона робила внески на соціальне страхування. Тому інший аргумент уряду про те, чи можна обґрунтовано вважати строк ув'язнення періодом вимушеної невиклати страхових внесків, був неналежним.

69. Що стосується можливості для ув'язнених сплачувати добровільні внески до пенсійної системи, то заявник стверджував, що згідно статті 17 Закону про загальне соціальне забезпечення багато ув'язнених не виконували вимоги про накопичення достатньої кількості страхових місяців за попередні періоди. Крім того, вартість добровільного страхування зазвичай перевищувала обмежені фінансові ресурси ув'язнених, оскільки згідно статті 32 Закону про виконання покарань 75% їхнього скромного заробітку використовувались в якості їхнього внеску у вартість відбування ними покарання.

2. Уряд

70. Насамперед уряд стверджував, що нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком не було дискримінаційним за змістом статті 14 Конвенції, оскільки працюючі ув'язнені не були в ситуації, аналогічній звичайним робітникам.

71. Він детально описав організацію роботи пенітенціарних закладів в Австрії, підкресливши, що тюремна праця мала основною метою реінтеграцію та ресоціалізацію. Він зазначив, що відповідні стандарти Ради Європи, а також останній звіт Європейського комітету з попередження катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (Комітет) щодо Австрії, визнали важливість праці для забезпечення ув'язнених можливістю підтримання або покращення своєї професійної кваліфікації, надання їм корисної діяльності та структурованого розпорядку дня для того, щоб зробити їхнє ув'язнення більш терпимим, та підготувати їх для постійного працевлаштування після звільнення.

72. Ув'язнені були зобов'язані працювати згідно статті 44(1) Закону про виконання покарань, а тюремна адміністрація була зобов'язана забезпечити їх підходящою роботою згідно статті 45(1) цього ж закону. Враховуючи умови відбування покарання, ув'язнені працювали в середньому по п'ять-шість годин на день. Ув'язнені отримували заробітну плату, хоча це і не вимагається жодним положенням Конвенції. Розмір встановлювався законом і коливався від 5,00 до 7,50 євро за годину, в залежності від типу виконуваної роботи. Час, витрачений ув'язненими на лікування або отримання соціальної терапії, вважався робочим часом (до п'яти годин на тиждень). Такий виправний режим був явно корисним, при цьому ресоціалізація була метою тюремної праці. Той факт, що частина заробітку використовувалась в якості внеску у витрати на відбування покарання, не суперечив Конвенції.

73. У цілому, зважаючи на свій характер та мету, тюремна праця значно відрізнялася від найманої праці. Перша, яка втілювала в себе правовий обов'язок, була спрямована на ресоціалізацію та реінтеграцію, а друга базувалась на трудовому договорі і мала на меті забезпечення існування людини та професійний ріст. Таким чином, інакший розгляд періодів тюремної праці для цілей страхування для пенсії за віком був не тільки виправданим, але й вимагався іншою фактичною ситуацією. Включення періодів часу, протягом яких внески не робились, до страхового стажу надасть працюючим ув'язненим невинуваті привілеї порівняно зі звичайними найманими працівниками.

74. На думку уряду, рішення законодавця не вважати періоди часу, протягом яких ув'язнений працював, в якості кваліфікуючих періодів або періодів вимушеної невинуваті страхових внесків, також пояснювалось об'єктивними причинами. Згідно з відповідними положеннями Закону про загальне соціальне забезпечення, періоди часу, проведеного в ув'язненні, вважались, зокрема, кваліфікуючими періодами, якщо відповідній особі згідно Закону про компенсацію у кримінальних справах була присуджена компенсація за позбавлення волі. У такому випадку держава повинна була робити соціальні внески, аби компенсувати відповідній особі недоліки законодавства про соціальне забезпечення, які вона відчувала на собі в результаті позбавлення волі. Якщо це застосовувати до осіб, ув'язнених на законних підставах, то це буде однаковим поводженням за неоднакових обставин. Якщо вважати періоди часу, проведені в ув'язненні, в якості періодів вимушеної невинуваті страхових внесків, без фактичного здійснення таких внесків, то це також створить дисбаланс у системі соціального забезпечення. Як правило, законодавець розглядав у якості періодів вимушеної невинуваті страхових внесків ті періоди, протягом яких особи не мали можливості сплачувати внески на соціально прийнятних підставах, а саме: навчання у школі, народження дитини, безробіття, хвороба, військова та альтернативна служба.

75. Крім того, згідно статті 17 Закону про загальне соціальне забезпечення, ув'язнені могли робити добровільні внески до системи пенсій за віком. Цей закон також передбачає можливість зменшення суми, що підлягає виплаті, до більш низького рівня, ніж той, що передбачений для звичайних внесків. Проте уряд стверджував, що з причин захисту персональних даних, він не зміг надати статистичні дані щодо кількості та відсотку ув'язнених, які користуються цим правом.

76. Альтернативно уряд стверджував, що навіть якщо припустити, що працюючі ув'язнені знаходилися в аналогічній ситуації, що і наймані робітники, відмінність у поводженні була виправдана. На практиці, навіть якщо б на ув'язнених і поширювалась система пенсій за віком, вони не змогли б сплачувати суттєві внески, оскільки дуже часто їхні заробітки, після вирахування внеску на витрати, пов'язані з відбуванням покарання, не досягали 366,33 євро так званого граничного доходу, нижче якого на працівників в будь-якому випадку не поширювалось обов'язкове страхування за Законом про загальне соціальне забезпечення. Враховуючи напружене фінансове становище установ соціального забезпечення, включатись до системи пенсій за віком могли лише особи, які були в змозі робити суттєві внески.

77. Крім того, держави-учасниці користуються широкою свободою розсуду в організації своєї системи соціального забезпечення. Навіть Європейські пенітенціарні правила 2006 року рекомендують, що «наскільки це можливо, на працюючих ув'язнених повинна поширюватись національна система соціального забезпечення».

78. Уряд пояснив, що з моменту внесення змін в 1993 році до Закону про страхування від безробіття на працюючих ув'язнених поширювалась система страхування на випадок безробіття. Ці зміни, які були частиною більш широкої реформи системи виконання покарань, передували роки інтенсивного обговорення. Рішення поширити на ув'язнених

систему страхування на випадок безробіття, але не систему пенсій за віком, було мотивоване тим міркуванням, що страхування на випадок безробіття, яке включало не лише фінансову допомогу, але й доступ до професійних курсів та допомогу у працевлаштуванні, є найбільш ефективним інструментом для подальшої реінтеграції ув'язнених після їхнього звільнення. Це вважалось першим кроком на шляху до включення їх в загальну систему соціального забезпечення. Однак, оскільки страхування за Законом про загальне соціальне забезпечення охоплювало медичне страхування та страхування від нещасних випадків, а також покриття системою пенсій за віком, а медична допомога та допомога у разі нещасного випадку надавались ув'язненим тюремною адміністрацією згідно Закону про виконання покарань, то поширення на них системи пенсій за віком вимагало б більш складних законодавчих змін. Крім того, згідно з дослідженнями, проведеними в той час, такі зміни вважалися найбільш затратними.

79. Крім того, уряд зазначав, що подібні цій справі випадки, які стосувались дуже тривалих строків позбавлення волі, були вкрай рідкісними. Більшість ув'язнених могли накопичити достатню кількість страхових місяців з огляду на періоди часу, протягом яких вони пропрацювали поза межами в'язниці. У даній справі заявник отримував допомогу по безробіттю, а після її закінчення отримував надзвичайну допомогу.

80. Нарешті, рішення австрійського законодавця поки що не поширювати на ув'язнених систему пенсій за віком, передбачену в Законі про загальне соціальне забезпечення, не означає, що вони не мають жодного соціального покриття. По-перше, як вже говорилося вище, на них розповсюджується система страхування на випадок безробіття. Отже, вони отримують допомогу по безробіттю, а після її закінчення - надзвичайну допомогу. В якості крайнього випадку система соціальної допомоги передбачала надання мінімальної допомоги в залежності від доходу для осіб, які не можуть забезпечити свої основні потреби будь-яким іншим чином. У цілому, австрійська правова система передбачає диференційоване і добре збалансоване рішення з урахуванням інтересів всього суспільства з одного боку та інтересів ув'язнених з іншого.

В. Оцінка Суду

1. Застосовність статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1

81. Суд повторює, що стаття 14 доповнює інші матеріально-правові норми Конвенції та Протоколів. Вона не існує сама по собі, оскільки діє лише по відношенню до «користування правами і свободами», передбаченими цими нормами. Застосування статті 14 не обов'язково передбачає порушення одного з матеріальних прав, гарантованих Конвенцією. Необхідно, але також і достатньо, щоб обставини справи знаходились в межах «сфери застосування» однієї або більше з таких норм. Таким чином, заборона дискримінації у статті 14 виходить за межі користування правами та свободами, гарантування яких кожною державою вимагається Конвенцією та Протоколами до неї. Це також стосується і тих додаткових прав, що підпадають під загальну сферу застосування будь-якої статті Конвенції, які держава вирішила забезпечити добровільно (див. рішення у справах «*Stec та інші проти Сполученого Королівства*» (рішення про прийнятність) [ВП], № 65731/01 та 65900/01, §§ 39-40, ECHR 2005-X; «*Andrejeva проти Латвії*» [ВП], № 55707/00, § 74, ECHR 2009-...; та більш недавнє рішення у справі «*Carson та інші проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 42184/05, § 63, ECHR 2010-...).

82. Згідно усталеної практики Суду, принципи, які зазвичай застосовуються у справах по статті 1 Протоколу № 1, однаково доречні і тоді, коли йдеться про соціальну допомогу. Зокрема, ця стаття не гарантує права стати власником майна. Вона не накладає ніяких

обмежень на свободу держав-учасниць вирішувати, чи створювати якусь систему соціального забезпечення та вибирати тип та розмір допомоги, передбаченої нею. Однак якщо держава-учасниця передбачила в законодавстві виплату у якості права на соціальну допомогу - незалежно від того, чи обумовлена вона попередньою виплатою внесків, - це законодавство повинно розглядатися як таке, що створює майнове право, яке підпадає під сферу застосування статті 1 Протоколу № 1, для осіб, які відповідають його вимогам (див. рішення у згаданих вище справах «*Stec та інші*» (рішення про прийнятність), § 54; «*Andrejeva*» § 77; та «*Carson*», § 64).

83. Крім того, в таких, як ця, справах, що стосуються скарги за статтею 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1, що заявнику було повністю або частково відмовлено у певному соціальному забезпеченні по дискримінаційним мотивам, які входять у сферу застосування статті 14, відповідною перевіркою є те, чи мала б особа забезпечене національним законодавством право на отримання даного забезпечення, якби не умова про отримання такого права, про що скаржитися заявник (див. рішення у справах «*Gaygusuz проти Австрії*» від 16 вересня 1996 року, § 40, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, та «*Willis проти Сполученого Королівства*», № 36042/97, § 34, ECHR 2002-IV). Стаття 1 Протоколу № 1 не включає в себе право на отримання будь-якої соціальної допомоги, але якщо держава вирішить передбачити систему соціальної допомоги, то вона повинна робити це таким чином, щоб не порушувати статтю 14 (див. згадані вище рішення у справах «*Stec та інші*» (рішення про прийнятність), § 55, та «*Andrejeva*», § 79).

84. У даній справі заявник, досягнувши пенсійного віку, клопотав про призначення йому пенсії за віком, яка згідно з законодавством призначається за умови накопичення мінімальної кількості страхових місяців. Суд вважає, що таке законодавство про соціальне забезпечення створює майнове право, яке підпадає під сферу застосування статті 1 Протоколу № 1. Застосовуючи перевірку, чи мав би заявник забезпечене національним законодавством право на отримання пенсії, якби не умова про отримання такого права, яку він вважає дискримінаційною, Суд зазначає, що безперечним є те, що заявник пропрацював протягом двадцяти восьми років у в'язниці без покриття системою пенсій за віком. Його клопотання про призначення пенсії за віком було відхилене на тій підставі, що йому не вистачає необхідної мінімальної кількості страхових місяців. Звідси випливає, що якби на заявника поширювалась система пенсій за віком за працю, виконану ним у в'язниці, то він би накопичив потрібну кількість страхових місяців, а відтак мав би й право на пенсію.

85. Уряд не оскаржував застосовність статті 14 Конвенції, взяту в поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1. Тим не менш, він стверджував, що доходи заявника як ув'язненого були недостатніми для того, щоб сплачувати внески до системи пенсій за віком: після вирахування його внеску на витрати, пов'язані з відбуванням ним покарання, його дохід не перевищував граничного порогу доходів, нижче якого будь-який найманий робітник звільнявся від обов'язкового страхування за Законом про загальне соціальне забезпечення. Суд вважає, що цей аргумент, який сам по собі нерозривно пов'язаний зі статусом заявника як ув'язненого, не може спростувати зроблений вище висновок.

86. Підсумовуючи зазначене, Суд вважає, що скарги заявника підпадають під сферу застосування статті 1 Протоколу № 1 та права на мирне користування майном, яке вона захищає. Цього достатньо для визнання застосовності статті 14.

2. Дотримання статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1

(a) Загальні засади

87. Суд встановив у своїй практиці, що лише відмінності у поводженні, ґрунтовані на пізнаваній характеристиці, або «статусі», можуть призводити до дискримінації за змістом статті 14 (див. згадане вище рішення у справі «*Carson та інші*», § 61). Дискримінація означає різне поводження, без об'єктивного та розумного обґрунтування, з особами, що знаходяться у схожих ситуаціях. Фраза «без об'єктивного та розумного обґрунтування» означає, що відмінність у поводженні не переслідує «законної мети» або що немає «розумної співмірності між використовуваними засобами та переслідуваною метою» (там само; див. також рішення у справах «*Andrejeva*», згадане вище, § 81, та «*Stec та інші проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 65731/01, § 51, ECHR 2006-VI).

88. Держави-учасниці користуються певною свободою розсуду в оцінці того, чи виправдовують відмінності в ситуаціях, які в іншому залишаються подібними, різне поводження, і якщо так, то до якої міри. Широта цієї свободи змінюється в залежності від обставин, суті справи та її передісторії. Так, наприклад, стаття 14 не забороняє державі-учасниці поводитись з групами осіб по-різному з метою виправлення «фактичних нерівностей» між ними; більше того, за певних обставин неприйняття заходів для того, щоб спробувати виправити нерівність шляхом різного поводження, може за відсутності об'єктивного та розумного обґрунтування призвести до порушення статті 14 (див. рішення у справах «*Andrejeva*», згадане вище, § 82; «*Stec та інші*», згадане вище, § 51; та «*Thlimmenos проти Греції*» [ВП], № 34369/97, § 44, ECHR 2000-IV).

89. Аналогічним чином, Конвенція зазвичай надає державі широкі межі розсуду, коли йдеться про загальні заходи економічної або соціальної стратегії. Завдяки безпосередньому знанню свого суспільства та його потреб, національні органи влади в принципі знаходяться в кращому, ніж міжнародний суддя, становищі для того, щоб оцінити те, що є в інтересах суспільства із соціальних або економічних міркувань, а Суд, як правило, поважатиме рішення законодавця, якщо тільки воно «явно не матиме розумного обґрунтування» (див. рішення у справах «*Andrejeva*», згадане вище, § 83, та «*Stec та інші*», згадане вище, § 52; «*Carson та інші*», згадане вище, § 61; щодо конкретного питання прав ув'язнених, див. також «*Dickson проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 44362/04, § 78, ECHR 2007-XIII).

(b) Застосування цих засад до даної справи

90. Заявник скаржить на дискримінацію за ознакою його статусу ув'язненого. Хоча факт ув'язнення особи не є однією з підстав, прямо зазначених у статті 14, перелік, викладений в ній, не є вичерпним і включає в себе «будь-який інший статус» (або «будь-яку іншу ситуацію» у французькій редакції Конвенції), за яким особи або групи осіб відрізняються один від одного. У цій справі ніхто не заперечував, що перебування особи у статусі ув'язненої є одним з аспектів особистого статусу для цілей статті 14.

(i) Чи перебував заявник як працюючий ув'язнений в порівняно схожій ситуації, що і звичайні працівники

91. Суд спочатку розгляне питання про те, чи перебував заявник як працюючий ув'язнений у порівняно схожій ситуації, що і звичайні працівники, в питанні покриття системою пенсій за віком відповідно до Закону про загальне соціальне забезпечення.

92. Уряд акцентував увагу головним чином на відмінності в цілях та характері між тюремною та цивільною працею. Він підкреслив, що тюремна праця мала головною

метою реабілітацію засуджених та вказав на її обов'язковий характер, стверджуючи, що ці ознаки відрізняли ситуацію заявника від ситуації найманих працівників. Зі свого боку, заявник стверджував, що обов'язковий характер тюремної праці не був вирішальним у цьому контексті і що тип праці, виконуваної ув'язненими, ніяк не відрізняється від праці, виконуваної звичайними робітниками.

93. Суд зазначає, що тюремна праця відрізняється від праці, виконуваної звичайними робітниками, по багатьом аспектам. Її головна мета - реабілітація та ресоціалізація. Робочі години, оплата праці та використання частини цієї оплати в якості внеску у витрати, пов'язані з виконанням покарання, відображають особливий пенітенціарний контекст. Крім того, в австрійській системі обов'язок ув'язнених працювати супроводжується обов'язком тюремної адміністрації забезпечити їх належною роботою. Дійсно, ця ситуація дуже несхожа на звичайні відносини «роботодавець - найманий працівник». Таким чином, можна стверджувати, що заявник як працюючий ув'язнений не був у порівняно схожій ситуації, що і звичайні робітники.

94. Однак, на думку Суду, ані той факт, що тюремна праця спрямована на реінтеграцію та ресоціалізацію, ані обов'язковий характер тюремної праці не є вирішальними в цій справі. Крім того, Суд вважає, що не є вирішальним і те, чи виконується праця для тюремної установи, як це було у справі заявника, або для приватного роботодавця, хоча в останньому випадку вбачається більша схожість зі звичайними трудовими відносинами.

95. Те, про що насправді йде мова в цій справі, це не стільки характер та мета самої тюремної праці, скільки необхідність забезпечення старості. Суд вважає, що у відношенні до цього заявник як працюючий ув'язнений перебував у порівняно схожій ситуації, що і звичайні працівники. Тому він повинен розглянути, чи була виправдана відмінність у поводженні в питанні покриття системою пенсій за віком за Законом про загальне соціальне забезпечення. Однак що стосується поширення медичного страхування та страхування від нещасних випадків за Законом про загальне соціальне забезпечення, то Суд погодився б, що заявник як працюючий ув'язнений знаходився в іншій, ніж звичайні працівники, ситуації, оскільки медична допомога та допомога у разі нещасного випадку надавались державою за Законом про виконання покарань. Так само Суд погодився б і з тим, що по відношенню до виплати пенсії ув'язнений, який вже досяг пенсійного віку, знаходиться в іншій ситуації, аніж пенсіонер, який не перебуває в ув'язненні, оскільки засоби для існування ув'язненого забезпечуються тюремною установою.

(ii) Чи переслідувала відмінність у поводженні законну мету

96. Що стосується мети відмінності у поводженні, то уряд стверджував, що працюючі ув'язнені часто не мають фінансової можливості для сплати внесків на соціальне страхування. Включення до страхового стажу періодів, протягом яких не здійснювалось жодних або, принаймні, суттєвих внесків, та надання пенсійних прав створить дисбаланс між працюючими ув'язненими та звичайними працівниками та підірве економічну ефективність інститутів соціального забезпечення, які й так вже перебували у напруженій фінансовій ситуації.

97. Крім того, з аргументів уряду вбачалася ще одна мета, а саме - збереження загальної узгодженості в рамках системи соціального забезпечення. Він стверджував, що періоди праці у в'язниці не могли розглядатись у якості періодів, які слід включити до страхового стажу, або періодів вимушеної невиплати страхових внесків, оскільки згідно з принципами австрійського права соціального забезпечення, такі періоди можуть служити лише для компенсації періодів, протягом яких не сплачувались внески з причини обмеженої кількості соціально прийнятних видів діяльності або ситуацій (наприклад,

навчання в школі, народження дитини, безробіття, хвороба, проходження військової чи альтернативної служби).

98. Суд визнає, що цілі, на які посиляється уряд, а саме збереження економічної ефективності та загальної узгодженості системи пенсій за віком шляхом виключення з неї осіб, які не робили суттєвих внесків, є легітимними.

(iii) Чи була відмінність у поводженні пропорційною

99. Суд повторює свою усталену практику, згідно з якою ув'язнені в цілому продовжують користуватися всіма основними правами та свободами, гарантованими Конвенцією, за винятком права на свободу, оскільки затримання на законній підставі прямо підпадає під дію статті 5 Конвенції. Важко уявити, що ув'язнений позбавляється прав за Конвенцією тільки із-за свого статусу позбавленого волі за вироком суду (див. рішення у справах «*Hirst проти Сполученого Королівства*» (№ 2) [ВП], № 74025/01, §§ 69-70, ECHR 2005-IX, та «*Dickson*», згадане вище, § 67). Відтак, після ув'язнення особа зберігає свої права за Конвенцією, а тому будь-яке обмеження цих прав має бути обґрунтоване в кожному конкретному випадку. Таке обґрунтування може базуватись, зокрема, на необхідних і неминучих наслідках позбавлення волі або на належному зв'язку між обмеженням та обставинами певного ув'язненого (там само, § 68).

100. Саме у світлі цих принципів Суд і розгляне, чи існував розумний зв'язок між нерозповсюдженням системи пенсій за віком на працюючих ув'язнених та законними цілями, викладеними вище. Головним аргументом заявника було те, що уряд не надав обґрунтування відмінності у поводженні. Він стверджував, що головною причиною нездатності ув'язнених сплачувати внески на соціальне страхування за Законом про загальне соціальне забезпечення був власний політичний вибір держави враховувати більшу частину заробітку ув'язненого в якості частки покриття витрат, пов'язаних із відбуванням ним покарання.

101. Суд зазначає, що питання про поширення на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком тісно пов'язане з такими питаннями пенітенціарної політики, як сприйняття загальних цілей позбавлення волі, система тюремної праці, її оплата та пріоритети у використанні доходів від неї, але також і з питаннями соціальної політики, відображеної в системі соціального забезпечення в цілому. Одним словом, воно піднімає складні питання вибору соціальної стратегії, яка є сферою, в якій держави користуються широкою свободою розсуду, і Суд втрутиться лише тоді, коли політичний вибір законодавця не має «явно розумного обґрунтування» (див. зазначену вище в пункті 89 практику Суду).

102. Враховуючи складність цього питання, Суд вважає, що він не може розглядати ізольовано питання про поширення на ув'язнених системи пенсій за віком, але повинен розглядати його як одну із особливостей загальної системи тюремної праці та соціального покриття ув'язнених.

103. Як вже зазначалося вище, за австрійською системою ув'язнені зобов'язані працювати, в той час як тюремна адміністрація зобов'язана забезпечити їх належною працею. У якості позитивної риси цієї системи Суд зазначає, що більше 70% тюремного населення в даний час працює. Робочі часи прилаштовані до пенітенціарних умов, включаючи певні пільгові заходи, наприклад, включення часу, витраченого на лікування або отримання соціальної терапії, до робочого часу (до п'яти годин на тиждень). Крім того, ув'язнені отримують оплату за свою працю, з якої, тим не менш, вираховується 75% в якості внеску на покриття витрат, пов'язаних з відбуванням ними покарання. Суд насамперед зазначає, що таке вирахування саме по собі не суперечить Конвенції (див. рішення щодо прийнятності у справі «*Puzinas проти Литви*» від 13 грудня 2005 року,

№ 63767/00, що стосувалась скарги за статтею 1 Протоколу № 1 про вирахування 25% із заробітку ув'язненого в якості внеску на покриття витрат, пов'язаних з відбуванням покарання). Хоча розмір частки в даній справі вбачається досить високим, його тим не менш не можна вважати необґрунтованим, беручи до уваги загальні витрати на утримання ув'язнених, а також той факт, що вся життєдіяльність ув'язнених, у тому числі медичне страхування та страхування від нещасних випадків, забезпечується державою.

104. Переходячи до питання про соціальне покриття ув'язнених, Суд повторює, що при визначенні широти свободи розсуду доречним фактором може бути наявність або відсутність загальної позиції у законодавстві держав-учасниць (див. рішення у справі «*Petrovic проти Австрії*» від 27 березня 1998 року, § 38, *Reports* 1998-II).

105. Суд зазначає, що хоча європейського консенсусу з цього питання немає, помічається наступна тенденція: на відміну від Європейських пенітенціарних правил 1987 року, Європейські пенітенціарні правила 2006 року не лише містять принцип нормалізації тюремної праці, але й прямо рекомендують у правилі 26.17, що «наскільки це можливо, праця ув'язнених повинна включатись в національні системи соціального страхування» (див. вище, пункт 56). Водночас, Суд зазначає, що формулювання, використане в правилі 26.17, є помірним («наскільки це можливо») і посиляється на покриття національними системами соціального забезпечення в загальних рисах. Крім того, в той час як абсолютна більшість держав-членів Ради Європи надають ув'язненим певне соціальне забезпечення, лише невелика більшість розповсюджує на ув'язнених систему пенсій за віком, при чому деякі з них, наприклад Австрія, надають лише можливість робити добровільні внески. Меншість держав не поширює на ув'язнених систему пенсій за віком взагалі (див. вище, пункт 60).

106. Таким чином, держави дуже поступово рухаються у напрямку розповсюдження на ув'язнених своїх систем соціального страхування взагалі та систем пенсій за віком зокрема. Австрійське законодавство відображає цю тенденцію в тому, що всі ув'язнені забезпечуються медичною допомогою та допомогою у разі нещасних випадків. Крім того, з 1 січня 1994 року праця покривається системою страхування на випадок безробіття, після того, як в 1993 році були внесені зміни до Закону про страхування на випадок безробіття - частини більш широкої реформи системи виконання покарань. Як пояснив уряд, причиною такого рішення стало те, що законодавець вважав страхування на випадок безробіття найбільш ефективним інструментом для сприяння реінтеграції ув'язнених після звільнення, оскільки крім надання допомоги по безробіттю, воно надавало можливості професійного навчання та сприяння у працевлаштуванні. Під час проведення реформи 1993 року включення до системи пенсій за віком було передбачене, але воно досі не було запроваджене з огляду на напружене фінансове становище установ соціального забезпечення.

107. Переходячи до ситуації заявника, Суд зазначає, що він пропрацював у в'язниці протягом тривалих проміжків часу (див. вище, пункт 10). Як видно з національних судових рішень по даній справі, його періоди часу без страхового покриття мали місце між 1960 та 1990 роками. Суд надає значення тому факту, що на той момент не було єдиної позиції щодо включення працюючих ув'язнених у національні системи соціального забезпечення. Така відсутність єдиної позиції відображена у Європейських пенітенціарних правилах 1987 року, які не містили жодних положень у цьому зв'язку.

108. Уряд стверджував, що дуже тривалі терміни тюремного ув'язнення були рідкісними, а відтак більшість ув'язнених мали можливість накопичити достатню кількість страхових місяців за працю, виконану за межами в'язниці, а тому не були позбавлені пенсії за віком. Суд не вважає за необхідне детально розглядати цей аргумент. Він радше надасть ваги тому факту, що заявник хоч і не мав права на пенсію за віком, він

не залишився без соціального покриття. Після звільнення з в'язниці він отримував допомогу по безробіттю, а згодом - надзвичайну допомогу, на які він мав право у зв'язку з тим, що на нього як на працюючого ув'язненого розповсюджувався Закон про страхування на випадок безробіття. Згідно самого заявника, в даний час він все ще отримує надзвичайну допомогу, а також соціальну допомогу у вигляді субсидії на оренду житла. Його щомісячний дохід наразі складає близько 720 євро, а відтак майже сягає рівня мінімальної пенсії, яка наразі зафіксована у розмірі близько 780 євро на одну особу.

109. На основі фактів даної справи та всієї наявної в нього інформації, Суд приходить до висновку, що система тюремної праці та пов'язане з нею соціальне покриття в цілому не позбавлені «явно розумного обґрунтування». В умовах зміни стандартів держави-учасниці не можна дорікати за те, що вона надала пріоритет системі страхування, а саме страхування на випадок безробіття, яку вона вважає найбільш підходящою для реінтеграції ув'язнених після їхнього звільнення.

110. Хоча держава-відповідач повинна тримати питання, порушене у даній справі, під контролем, Суд вважає, що, не розповсюдивши на сьогоднішній день на працюючих ув'язнених систему пенсій за віком, вона не перевищила меж свободи розсуду, яка їй надається у цьому питанні.

111. З цього випливає, що порушення статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції, не було.

II. ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 4 КОНВЕНЦІЇ

112. Заявник стверджував, що оскільки на нього не розповсюджувалась система пенсій за віком за працю, яку він виконував в ув'язненні, то ця праця не могла вважатись такою, що підпадає під статтю 4 § 3 (а), а тому мало місце порушення статті 4 § 2 Конвенції.

Відповідні положення статті 4 сформульовані наступним чином:

«1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.

2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:

а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

...»

A. Аргументи сторін

113. Заявник стверджував, що виконана ним тюремна праця явно була «примусовою чи обов'язковою працею» за змістом статті 4 § 2 Конвенції. Він послався на Конвенцію МОП № 29, згідно з якою «примусовою чи обов'язковою працею» вважається «будь-яка робота чи служба, яку вимагають від будь-якої особи під загрозою будь-якого покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг». У цьому зв'язку він зазначив, що ув'язнені в Австрії були зобов'язані працювати відповідно до статті 44 Закону про виконання покарань, і що відмова ув'язнених від праці вважалась кримінально-карним діянням згідно статей 107(1) та 109 цього закону.

114. Визнаючи, що обов'язок ув'язненого працювати може бути виправданий статтею 4 § 3 (а), він стверджував, що за сьогоднішніми мірками тюремна праця без поширення

системи пенсій за віком не може вважатись «роботою, виконання якої зазвичай вимагається в умовах позбавлення волі» за змістом даного положення. Тому той факт, що він як ув'язнений повинен був працювати без покриття системою пенсій за віком, порушував статтю 4 Конвенції.

115. Зі свого боку, уряд стверджував, що тюремна праця не підпадала під сферу застосування статті 4, оскільки вона становила виняток до заборони примусової чи обов'язкової праці, який міститься в статті 4 § 3 (а). Таким чином, нерозповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком не піднімало жодного питання за статтею 4 Конвенції.

В. Оцінка Суду

1. Загальні принципи

116. Суд повторює, що стаття 4 закріплює одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства. На відміну від більшості матеріально-правових положень Конвенції та Протоколів №№ 1 та 4, стаття 4 § 1 не передбачає жодних винятків, і ніякі відступи від неї не допускаються за статтею 15 § 2 навіть у випадку надзвичайного стану, що загрожує життю нації (див. рішення у справах «*Siliadin проти Франції*», № 73316/01, § 112, ECHR 2005-VII, та «*Rantsev проти Кипру та Росії*», № 25965/04, § 283, ECHR 2010-... (витяги)).

117. Стаття 4 § 2 Конвенції забороняє «примусову або обов'язкову працю». При тлумаченні статті 4 Суд і в попередніх справах брав до уваги відповідні конвенції МОП, які є обов'язковими для майже всіх держав-членів Ради Європи, включаючи Австрію, і особливо Конвенцію про примусову працю 1930 року (див. рішення у справах «*Van der Mussele проти Бельгії*» від 23 листопада 1983 року, § 32, Series A no. 70, та «*Siliadin*», згадане вище, § 115).

118. Суд зазначив у цих справах, що насправді існувала різюча та невинуваткова подібність між пунктом 3 статті 4 Конвенції та пунктом 2 статті 2 Конвенції МОП № 29. Пункт 1 останньої згаданої статті передбачає, що «в розумінні» цієї конвенції термін «примусова чи обов'язкова праця» означає «будь-яку роботу чи службу, яку вимагають від будь-якої особи під загрозою будь-якого покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг» (див. згадане вище рішення у справі «*Siliadin*», § 116). Суд визнав це визначення в якості відправної точки для тлумачення статті 4 Конвенції, але зазначив, що не слід забувати про особливості Конвенції та про те, що це живий інструмент, який необхідно тлумачити «у світлі поглядів, які в даний час переважають у демократичних державах» (див. згадане вище рішення у справі «*Van der Mussele*», § 32).

119. Стаття 4 § 3 (а) вказує, що термін «примусова чи обов'язкова» праця не включає в себе «будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається в умовах позбавлення волі».

120. Суд відзначив особливу структуру статті 4. Пункт 3 призначений не для того, щоб «обмежувати» здійснення права, гарантованого пунктом 2, а для того, щоб «розмежувати» сам зміст цього права, оскільки він являє собою єдине ціле з пунктом 2 та вказує на те, на що не поширюється значення терміну «примусова чи обов'язкова праця» (у французькій редакції Конвенції – «не вважається «примусовою або обов'язковою працею»...»). Таким чином, пункт 3 служить допоміжним засобом для тлумачення пункту 2. Незважаючи на свою різноманітність, чотири підпункти пункту 3 ґрунтуються на керівних ідеях загального інтересу, соціальної солідарності та того, що зазвичай вважається нормальним (див. згадане вище рішення у справі «*Van der Mussele*», § 38; див. також рішення у справах

«*Karlheinz Schmidt проти Німеччини*» від 18 липня 1994 року, § 22, Series A no. 291-B, та «*Zarb Adami проти Мальти*», № 17209/02, § 44, ECHR 2006-VIII).

121. Практика Суду стосовно тюремної праці є невеликою. В одному зі своїх перших рішень Суд мав розглянути питання про працю, яку в'язень-рецидивіст був зобов'язаний виконувати, при тому, що його звільнення залежало від накопичення певної суми заощаджень. Визнаючи, що дана праця було обов'язковою, Суд не встановив порушення статті 4 Конвенції, оскільки вимоги статті 4 § 3 (а) були виконані. На думку Суду, праця, що вимагалась від заявника, «не виходила за рамки того, що вважається «звичайним» в цьому контексті, оскільки її метою було надання йому допомоги в реінтеграції у суспільство і ґрунтувалась на правових нормах, еквівалент яких можна було знайти в деяких інших державах-членах Ради Європи» (див. рішення у справі «*Van Droogenbroeck проти Бельгії*» від 24 червня 1982 року, § 59, Series A no. 50, з посиланням на рішення у справі «*De Wilde, Ooms and Versyp проти Бельгії*» від 18 червня 1971 року, §§ 89-90, Series A no. 12).

122. Що стосується оплати праці ув'язнених та їхнього соціального покриття, то Суд посилається на рішення Європейської комісії з прав людини від 6 квітня 1968 року у справі «*Двадцять один затриманий (Twenty-one Detained Persons) проти Німеччини*» (№№ 3134/67, 3172/67, 3188-3206/67, Collection 27, стор. 97-116), в якій заявники, посилаючись на статтю 4, скаржилися, що їм відмовили в належній оплаті праці, яку вони повинні були виконувати під час утримання під вартою, і що тюремна адміністрація не сплачувала за них ніяких внесків у рамках системи соціального страхування щодо виконаної роботи. Комісія визнала скаргу неприйнятною на тій підставі, що вона була явно необґрунтованою. Вона зазначила, що стаття 4 не містить жодних положень, які стосуються оплати праці ув'язнених. Крім того, вона послалася на свою усталену практику, згідно з якою будь-яка заява ув'язненого відхилялась як неприйнятна, якщо вона стосувалась скарг про те, що йому не надається більш висока оплата за його працю або що на нього не поширюється система соціального забезпечення.

123. Суд також розглянув подібну ситуацію, але в дещо іншому ракурсі, у справі «*Puzinas*» (див. вище). Заявник скаржився по статтях 4 і 14 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 про неповноцінність національного законодавства про соціальне забезпечення, оскільки воно не надавало ув'язненим права розраховувати на пенсію або будь-які інші соціальні пільги за виконану у в'язниці роботу. Спочатку Суд розглянув скаргу за статтею 1 Протоколу № 1, зазначивши, що ніким не заперечувалось, що за відповідним національним законодавством заявник не мав права на пенсію або соціальну допомогу. Встановивши, що заявник, відтак, не мав майна у розумінні статті 1 Протоколу № 1 стосовно свого майбутнього права на пенсію або її розміру, Суд відхилив скаргу по цій статті, а також по інших статтях, на які посилався заявник, у зв'язку з їхньою несумісністю *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

2. Застосування до даної справи

124. Суд повинен з'ясувати, чи змушений був заявник у цій справі виконувати «примусову чи обов'язкову працю» в порушення статті 4 Конвенції. Суд зазначає, що заявник був зобов'язаний працювати згідно статті 44(1) Закону про виконання покарань. Відмова від виконання призначеної йому праці становила правопорушення за статтею 107 цього Закону, караного за статтею 109 санкціями - від винесення догани до поміщення в карцер.

125. Беручи визначення примусової чи обов'язкової праці, що міститься у статті 2 § 1 Конвенції МОП № 29, в якості відправної точки для тлумачення статті 4 § 2 Конвенції

(див. згадане вище рішення у справі «*Van der Mussele*», §§ 32-34), Суд не має сумнівів, що заявник виконував працю «під загрозою покарання і для якої він не запропонував добровільно своїх послуг».

126. Хоча, як вбачається, це не є предметом спору між сторонами; їхні точки зору відрізняються стосовно того, чи охоплюється праця заявника статтею 4 § 3 (а) Конвенції, яка виключає із «примусової чи обов'язкової праці» «роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 Конвенції тримання в умовах позбавлення волі». Уряд вважав, що так, дійшовши висновку, що праця, виконувана заявником під час відбування покарання, не підпадала під сферу застосування статті 4. Заявник, у свою чергу, стверджував, що тюремна праця без поширення на неї системи пенсій за віком не охоплювалась статтею 4 § 3 (а). Таким чином, вона являла собою «примусову чи обов'язкову працю» в порушення статті 4 § 2.

127. Суд ще не мав можливості розглянути питання про те, чи вимагає стаття 4 від держав-учасниць поширювати на працюючих ув'язнених систему соціального забезпечення. Він зазначає, що вищезазначене рішення Комісії у справі «*Двадцять одного затриманого проти Німеччини*» (див. вище), яке відповіло на це питання негативно, датується 1968 роком. Тому Суд повинен з'ясувати, чи є позиція, прийнята в цьому рішенні, все ще актуальною стосовно праці, виконуваної заявником під час відбування покарання, без розповсюдження на неї системи пенсій за віком.

128. Формулювання Конвенції не дає жодних вказівок щодо питання розповсюдження на працю ув'язнених національної системи соціального забезпечення. Тим не менш, у встановленні того, що повинно вважатися «роботою, виконання якої зазвичай вимагається під час тримання в умовах позбавлення волі», Суд візьме до уваги переважуючі в державах-членах стандарти (див. згадане вище рішення у справі «*Van Droogenbroeck*», § 59).

129. Заявник головним чином посилається на доктрину Суду, згідно з якою Конвенція є живим інструментом, який повинен тлумачитися у світлі сьогодення (див., наприклад, рішення у справах «*Tyrer проти Сполученого Королівства*» від 25 квітня 1978 року, § 31, Series A no. 26; «*Christine Goodwin проти Сполученого Королівства*» [ВП], № 28957/95, § 75, ECHR 2002-VI; та «*Van der Mussele*», згадане вище, § 32). Вбачається, що він стверджує, що європейські стандарти змінилися настільки, що тюремна праця без покриття системою пенсій за віком вже не може розглядатися у якості «роботи, виконання якої зазвичай вимагається під час тримання в умовах позбавлення волі».

130. Суд зазначає, що починаючи з 1960-х років, заявник працював протягом тривалих проміжків часу у в'язниці. У той час Комісія у своєму рішенні у справі «*Двадцять один затриманий проти Німеччини*» (див. вище) постановила, що стаття 4 Конвенції не вимагає, щоб працюючі ув'язнені покривались системою соціального забезпечення. Європейські пенітенціарні правила 1987 року нічого не говорили про розповсюдження на працюючих ув'язнених системи соціального забезпечення. Суд визнає, що згодом відбулись значні зміни в області пенітенціарної політики. Ці події відображені в Європейських пенітенціарних правилах 2006 року, які містять принцип нормалізації тюремної праці як один із основних принципів. Більш конкретно в даному контексті правило 26.17 Правил 2006 року передбачає, що «наскільки це можливо, на працюючих ув'язнених повинна поширюватись національна система соціального забезпечення».

131. Тим не менш, з урахуванням існуючої практики держав-членів, Суд не знаходить підстав для тлумачення статті 4 так, як це пропонує заявник. Згідно з наявними в Суду даними, хоча абсолютна більшість держав-учасниць так чи інакше розповсюджує на ув'язнених національну систему соціального забезпечення або розповсюджує на них певну систему страхування, лише невелика більшість держав поширює на працюючих

ув'язнених систему пенсій за віком. Австрійське законодавство відображає розвиток європейського права в тому, що всі ув'язнені забезпечуються медичною допомогою та допомогою у разі нещасного випадку, а на працюючих ув'язнених поширюється система страхування по безробіттю, але не система пенсій за віком.

132. Загалом вбачається, що достатнього консенсусу в питанні розповсюдження на працюючих ув'язнених системи пенсій за віком немає. Хоча правило 26.17 Правил 2006 року і відображає розвиток тенденції, воно не може бути витлумачене як зобов'язання за статтею 4 Конвенції. Таким чином, обов'язкова праця, виконувана заявником під час ув'язнення, без покриття системою пенсій за віком, повинна розглядатися у якості «роботи, виконання якої зазвичай вимагається під час тримання в умовах позбавлення волі».

133. Суд приходить до висновку, що виконувана заявником праця охоплюється статтею 4 § 3 (а) Конвенції, а відтак не є «примусовою чи обов'язковою працею» у розумінні статті 4 § 2 Конвенції.

134. Таким чином, порушення статті 4 Конвенції не було.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ, ВЗЯТОЇ У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 4

135. Суд зазначає, що заявник головним чином посилався на статтю 4 окремо; однак він також посилався і на статтю 14, без надання будь-яких окремих аргументів за статтею 14, взятою у поєднанні зі статтею 4.

136. Суд вважає, що проведений ним розгляд скарги за статтею 4 уже охоплює всі аспекти питання, порушені в скарзі заявника. Таким чином, Суд вважає, що необхідності розглядати скаргу заявника за статтею 14 Конвенції, взятою у поєднанні зі статтею 4, немає.

НА ПІДСТАВІ ВИКЛАДЕНОГО СУД:

1. *Постановляє* десятьма голосами проти семи, що порушення статті 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі статтею 1 Протоколу № 1, не було;
2. *Постановляє* шістнадцятьма голосами проти одного, що порушення статті 4 Конвенції не було;
3. *Постановляє* одностайно, що необхідності вивчати скаргу за статтею 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі статтею 4, немає.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «STUMMER ПРОТИ АВСТРІЇ»

Учинено англійською та французькою мовами на відкритому слуханні в Палаці прав людини у Страсбурзі 7 липня 2011 року.

Венсан Берже
Юрисконсульт

Жан-Поль Коста
Голова

У відповідності зі статтею 45 § 2 Конвенції та правилом 74 § 2 Регламенту Суду, до рішення були надані наступні окремі думки:

- (a) Співпадаюча думка судді де Гаetano;
- (b) Спільна частково неспівпадаюча думка суддів Тюлькенс, Ковлера, Гюлумян, Шпільмана, Поповіча, Малінверні та Пардалос;
- (c) Частково неспівпадаюча думка судді Тюлькенс.

Ж.-П.К.
В.Б.

Окремі думки не перекладались, однак їх викладено англійською та/або французькою мовами в офіційних мовних версіях рішення, яке можна знайти в базі рішень Суду HUDOC.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int